

**Bobková-Valentová, Kateřina & Kašpárková, Jarmila
a kol.: *Historiam scribere II. Biografický slovník. Praha,
Olomouc 2018, 884 s.***

Václav Bartůšek

Táborská 821, 256 01 Benešov, e-mail: bartusek.vaclav@seznam.cz

Již delší dobu a rovněž také v současnosti, se stále větší pozornost věnuje dějinám jednotlivých osobností a jejich úloze v rámci cíleně vymezených celků určitých skupin složených např. ze členů jednotlivých řeholních institucí s podobným zaměřením i cílem, k němuž směřovalo jejich úsilí na základě jejich profesních snah v rámci výsledků jejich zaměření. Výzkumy tohoto druhu mohou pomoci při orientaci v možnostech základního zpracování problémů historických věd a v další orientaci badatelů a jejich následovníků v nich. To je důležité v současném pojetí vědy, které vyvozuje své základní poznatky a možnosti dalšího výzkumu i z umožnění využití nových, zejména počítačových teorií v rámci digitalizace nebo úprav zpracování informací na základě dalších nejmodernějších počítačových technik apod.

Do tohoto okruhu patří také nedávno vydaná kniha *Historiam scribere II*. Zpracoval ji kolektiv autorů pod vedením Kateřiny Bobkové-Valentové a Jarmily Kašpárkové a vydalo Nakladatelství Historický ústav AV ČR ve spolupráci s Univerzitou Palackého v Olomouci v Praze 2018. První vydání mělo celkem 884 stran a bylo bez ilustrací a obrazových příloh. Kniha byla věnována památce předchůdců badatelů v tomto oboru – profesorům Josefu Petráňovi a Josefu Válkovi a významné badatelce Anně Fechtnerové. Práci na její přípravě podpořila v rámci projektu GA ČR – *Zdroje, formy a funkce monastické historiografie raného novověku v českých zemích* č. GA 14-05167S. Jedním z pilířů, na němž se zakládala příprava materiálů pro toto dílo, bylo též studium v zahraničních archivech. Proto editoři knihy poděkovali jmenovitě těmto archivům: Archiwum Archidiecezjalne (Wroclaw), Archivum Generale Ordinis Praedicatorum (Roma), Archivum Romanorum Societatis Jesu (Roma), Archivio Generale delle Scuole Pie (Roma), Archiv der Österreichischen Karmelitenprovinz OCD (Wien), Knihovna a archiv kláštera (Vyšší Brod), Minoritenarchiv (Wien) nebo Archiwum Prowincji Polski Poludniowej Towarzystwa Jezusowego (Kra-ków).

Po úvodu a poděkování autorům hesel, institucím i dalším pracovníkům následuje seznam autorů jednotlivých životopisných hesel. Celou problematiku uvádí obecnější zamyšlení *Jedinec a historiografie. Obecné mechanismy „výběru“ pisatele*. Načež se autoři zabývali přístupem jednotlivých řádů k této problematice. V přehledu jsou uvedeni maltézští rytíři (OMelit), křížovníci s červenou hvězdou (OCr), řeholní kanovníci sv. Augustina (řeholní kanovníci lateránské kongregace – CRL), premonstráti a premonstrátky (OPraem, OPraemII), benediktini (OSB), cisterciáci a cisterciačky (OCist, OCistl), kartuziáni (OCart), do-

minikáni (OP), minorité (OFMConv), františkáni (OFM), klarisky a františkánské terciárky spravované františkánským řádem (OFMII), kapucíni (OFMCap), pauláni (OM), augustiniáni eremité obutí a bosí (OESA, OESA Disc), karmelitáni obutí a bosí (CCarm, OCD), karmelitky bosé (OCDII), bosí trinitáři (OSST), pavlíni (OESP), milosrdní bratři (OH), piaristé (SchP) a jezuité (SJ).

Biografický slovník řádových historiků tvoří jádro celého díla. Po krátkém seznámení se strukturou hesla i s uvedením návaznosti na jiné databáze následuje seznam zkratk a pojmů uvedených v záhlaví jednotlivých biogramů uvedených v encyklopedii. Potom již následuje vlastní alfabetycky řazený heslář podepsaný šiframi zpracovatelů. U řádů, které používaly řeholní jména, se hesla řadila podle nich. Je otázka, zda toto opatření splnilo svůj původní účel, ale jednotný systém odkazů na jednotlivá hesla odstraňuje případné potíže i na tomto poli. Nejčastěji byla ve slovníku podchycena činnost tzv. školních řádů – jezuitů, piaristů a premonstrátů.

Rovněž pro východní Čechy, kde jsem především sledoval uplatnění rodáků z jednotlivých oblastí východočeského regionu, toto pravidlo platí, ale je obohaceno závažnou činností benediktinů, kteří působili ve známém klášteře v Broumově. Jinak záleželo na okruhu působnosti okruhů absolventů jednotlivých kolejí a škol při nich (hl. gymnázií) – jezuitských v Hradci Králové, Jičíně a v Kladsku (dnes v Polsku) – piaristických v Litomyšli a později také v Rychnově nad Kněžnou a v Moravské Třebové (na pomezí Moravy a Čech), případně ještě vzdáleně i v Bílé Vodě ve Slezsku. Z premonstrátských učilišť sdílejících kulturní ohlas by bylo ještě nutno připomenout klášter v Želivě a z benediktinských klášterů v Praze na Strahově a na Moravě v Rajhradě. Obecně hlavně u jezuitů a piaristů je třeba vzít v úvahu, že jejich členové mezi jednotlivými kolejemi v rámci českých zemí nebo řádových provincií běžně podle nařízení provinciálů pendlovali. Jezuité měli ve východních Čechách i několik rezidencí. Některé řády byly zastoupeny poměrně málo, např. milosrdní bratři v Kuksu a v Novém Městě nad Metují. V některých lokalitách působily řeholní domy i ojedinele, např. kartuziáni ve Valdicích.

Mezi zde uvedenými osobnostmi z východních Čech najdeme skutečně vynikající jednotlivce nebo i skupiny podobně zaměřených jednotlivců. V encyklopedii se můžeme seznámit např. s největším jezuitským barokním historiografem i historikem Bohuslavem Balbínem z Worličné (* 3. 12. 1621 Hradec Králové), který byl beze sporu jedním z největších českých barokních učenců. Mnozí členové jezuitského řádu pocházející z východních Čech pracovali na poli sepisování dějin kolejí, kde získali vyšší funkce, na které se vztahovala povinnost zachytit řádovou historii. Z piaristického řádu je zachycena celá řada osobností z kolejí v Litomyšli a později i z Rychnova nad Kněžnou. Mezi nejslavnější patří hlavně ti, kteří dosáhli rektorských postů, s nimiž bývala spojena povinnost vedení kroniky (nebo análů) řádové koleje. Velká část z nich zastávala totiž funkci asistenta (někdy i prvního, tedy přímo zastupujícího), řádového provinciála, který sídlil v Mikulově. Často tam odešli tuto funkci vykonávat sami, jako např. na přelomu

18. a 19. století P. Franciscus Xaverius Fiese a S. Gerardo (* 20. 12. 1740 Litomyšl, † 18. 6. 1809 Rychnov nad Kněžnou),¹ který se zasloužil o obnovení piaristické koleje v Rychnově nad Kněžnou na počátku 19. století i filozofických studií v Litomyšli. Z Litomyšle pocházel také první superior piaristické rezidence v Rychnově nad Kněžnou Tobias Thomas Jelínek a S. Elia (* 18./19. 2. 1668 Litomyšl, † 16. 5. 1720 Rychnov nad Kněžnou).² Druhý superior této koleje P. Augustinus Odrobina a S. Monica (* 31. 3. 1664 Lipník nad Bečvou, † 1. 9. 1747 Kroměříž), jak je zřejmé ze životních dat, pocházel již odjinud.³

Někteří učenci, např. slavista a člen řádu paulánů P. Václav Fortunát Durich [Durych] (* 28. 9. 1735 Turnov), byli kromě svého vědeckého zaměření na základě jim svěřených řádových funkcí také ještě historiky svých domovských klášterů, kolejí nebo konventů, což vyplynulo z jejich postů v řádu. Durych byl historikem pražského paulánského konventu. Jak můžeme vyčíst z některých životopisných hesel, někteří řeholníci se ke svému rodišti hlásili, ale pracovali na poli zachycení klášterních dějin ve svém působišti, jako např. v případě benediktina Bonaventury Pitra (* 9. 11. 1708 Třebechovice pod Orebem), který založil celou řadu kronik k dějinám benediktinského kláštera v Rajhradě na Moravě. Kapucín Symphorianus Richnoviensis (* 10. 10. 1706 Rychnov nad Kněžnou), který možná mohl patřit i mezi první žáky nižšího piaristického gymnázia v Rychnově nad Kněžnou, psal svá historická a historiografická díla, když zastával vyšší (vedoucí) řádové funkce v kláštorech v Mělníce a v Sušici.

Specifické postavení mezi biogramy mělo heslo František Martin Peltzel [Pelcl] (* 11. 11. 1734 Rychnov nad Kněžnou, † 24. 2. 1801 Praha), který studoval na nižším piaristickém gymnáziu v Rychnově nad Kněžnou a vyšším jezuitském gymnáziu v Hradci Králové. K oběma řádům si zachoval kritický odstup. Vydával životopisy českých osvícenců. Vzhledem k tomu, že se při svých bádáních poměrně dosti zabýval řeholními osobami, právem do encyklopedie náleží, stejně jako ještě tři další uvedené osoby, Jan Florián Hammerschmidt, Jan Petr Cerroni a Tomáš Antonín Putzlacher. Vzhledem k tomu, že se společně k sobě dostávají informace o nositelích podobných příjmení, lze zjistit, že příbuzní, nejspíše sourozenci, mohli být členy různých řádů. Vidíme to např. na příkladu rodiny Truttnovských z Litomyšle, kde František Truttnovský byl piaristou P. Hugem a S. Victore (* 3. 6. 1722 Litomyšl, † 18. 6. 1806 Litomyšl) a Jan Truttnovský (9. 4. 1725 Litomyšl, † 25. 9. 1788 Praha) byl jezuitou. Zkoumání na základě matrik narozených z Litomyšle pak bude moci odhalit, zda se jednalo o sourozence.

Již na základě letmého prolístování se ukazuje, že nová publikace je velmi prospěšná, ačkoliv na vydání svého prvního dílu teprve čeká. Jeho úpravy se asi protáhnou, protože se při přípravě výzkumů ukázalo, že se získal nový materiál na

¹BARTŮŠEK, Václav: *Významný rychnovský piarista – řádový provinciál P. František Friese a S. Gerardo*, Orlické hory a Podorlicko. Sborník vlastivědných prací 14, 2007, s. 51–84.

²BARTŮŠEK, V.: *První superior piaristické koleje v Rychnově nad Kněžnou P. Tobias Thomas Jelínek a S. Elia (1668–1720)*. Orlické hory a Podorlicko. Sborník vlastivědných prací 17, 2010, s. 129–142.

³BARTŮŠEK, V.: *Druhý superior piaristické koleje v Rychnově nad Kněžnou P. Augustinus Odrobina a S. Monica (1674–1747)*. Orlické hory a Podorlicko. Sborník vlastivědných prací 18, 2011, s. 11–30.

základě průzkumu provedených od této doby. Přesto i za této situace se na materiálu i díle navzdory různým problémům, zejména technického rázu vyplatí pokračovat, protože tato práce může otevřít nové pohledy na dosud neřešené problémy, spojené nejen s církevní historiografií, ale i moderním pojetím zpracovávání kulturních dějin vůbec.